

مرضیه پیراوی ونک

روش‌شناسی پژوهش در هنر

در گفت‌وگو با دکتر مرضیه پیراوی ونک

زهرا کشفی^۱

شناخت‌شناسی، زبان و بیان در هنر، پدیدارشناسی و حکمت هنر و زیبایی‌شناسی از موضوعات مورد توجه ایشان در تدریس و نگارش مقاله و تالیف کتب است. از مهمترین کتاب‌های تألیفی دکتر پیراوی ونک می‌توان به پدیدارشناسی نزد مرلوپونتی و زبان در تفکر هایدگر اشاره کرد. تجربه پژوهشی، دانش عمیق و دقت نظر و تأکید ایشان بر آشنایی دانشجویان با روش نقد نوین، تسلطشان به زبان‌های انگلیسی، آلمانی، عربی و یونانی، به انضمام مقاله‌شان با عنوان «نقد روش‌شناسی مطالعات فلسفی در هنر»، ما را بر آن داشت که به گفت‌وگو با ایشان بپردازیم و از نظراتشان در باب پژوهش بهره‌مند شویم. بدین جهت گفت‌وگوی پیش رو به اساسی‌ترین نکات و نیازها در باب انجام یک پژوهش پرداخته است که مطالعه آن می‌تواند راهگشا و آگاهی‌بخش دانشجویان و مخاطبان در مسیر جستن و پژوهش باشد. به امید تسهیل مسیر پژوهش و پویایی این امر.

از سرکار خانم دکتر پیراوی ونک برای پذیرش انجام این مصاحبه سپاسگزارم.

دکتر مرضیه پیراوی ونک، دانشیار گروه هنر و کارآفرینی دانشگاه هنر اصفهان و از چهره‌های شاخص آکادمیک در حوزه فلسفه است. او مدرک دکتری خود را در رشته فلسفه، از دانشگاه هنر اصفهان، اخذ نمود و از سال ۱۳۸۸ به عضویت دائمی هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان درآمده است. از جمله سوابق اجرایی ایشان می‌توان به سرپرستی و معاونت آموزشی دانشکده هنر و ادیان، معاون پژوهشی و فناوری دانشگاه هنر اصفهان، مدیر گروه دوره دکتری پژوهش هنر بین سال‌های ۹۳-۱۳۹۱ و مدیر گروه کارشناسی ارشد هنر اسلامی بین سال‌های ۹۱-۱۳۸۹ اشاره کرد. خانم پیراوی ونک در تدریس، از اساتید معطی و خردمند و پویاست که همواره خیل عظیمی از دانشجویان، مشتاق بهره‌مندی از کلاس‌های ایشان هستند.

۱. پژوهشگر دکتری پژوهش هنر، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران. پست الکترونیک: neginkashp3@gmail.com

●● اولین گام برای انجام یک پژوهش چیست؟

مقدماتی قبل از تحقیق وجود دارد که بشدت مهم و ضروری تر هستند؛ و انجام یک پژوهش را لازم می‌گرداند. از جمله مقدمات مهم پیش از انجام یک پژوهش جدید، شرح وضعیت موجود اطلاعاتی درباره موضوع مورد نظر است؛ تا بتوانیم در گام خطیر آسیب‌شناسی به ارزیابی و نقد وضعیت موجود بپردازیم. در آسیب‌شناسی، محقق موظف می‌شود تا انحرافات مسیرهای مطالعاتی در حوزه مورد نظر را ردیابی کند و به بررسی نقاط قوت و ضعف و وجوه کلیشه‌ای در این باره بپردازد.

●● به نظر شما پژوهش می‌بایست فرایند محور باشد یا نتیجه محور؟ کدام شیوه دارای اهمیت است؟

پژوهش‌ها می‌توانند هم فرایندمحور باشند و هم نتیجه محور. بسته به نوع موضوع و روش تحقیق متناسب با موضوع تحقیق، سبک و سیاق پژوهش شکل می‌گیرد.

●● در تحلیل یک اثر هنری اتخاذ چه رویکردهایی دارای اهمیت است؟ چه نسبتی باید میان انتخاب یک رویکرد و نظریه، با یک اثر هنری وجود داشته باشد؟ آیا هر رویکردی برای تحلیل هر اثر هنری مناسب است؟

تحقیق درباره کارهای هنری بسیار خطیر و

آسیب‌پذیر است. توجه به جنس کار هنری و تأثیرگذاری در مطالعات حوزه مورد نظر، باید اولین اصل مهم برای محقق باشد. حوزه هنر، ساحتی بینارشته‌ای است که می‌تواند با استناد به مطالعات دینی، فرهنگی و اجتماعی هم موجب غنای علوم دیگر گردد و هم به رشد و بالندگی کارهای هنری با سبک و سیاق به‌روز و کارآمد، کمک رساند. در این میان، نکته قابل توجه این است که هر رویکردی برای پژوهش هنری نمی‌تواند مناسب باشد؛ چراکه جنس پژوهش، موضوع، هدف و نیاز معرفتی است که رویکرد متناسب را برای تحقیق تعیین می‌کند. به نحو اقتضاء باید گفت، ساحت هنر و تحقیق در حوزه هنر، سبک و سیاق متفاوتی را طلب می‌کند؛ اما این به معنای سلیقه‌ای کار کردن و تحقیق کردن در این حوزه نیست، بلکه با توجه به اهمیت و متفاوت بودن نحوه شکل‌گیری آثار هنری و توصیف و تفسیر آن باید روش‌های پژوهش متناسب و متعادل با آثار هنری و فضای هنر گردد.

●● آیا در پژوهش‌های معاصر، هماهنگی میان ساختار صوری و محتوایی برقرار است؟

در برخی پژوهش‌های کنونی هنر، به جهت اقتضات دانشگاهی سعی می‌شود به نحوی ظاهری، ساختار صوری مرتبی تنظیم شود؛ اما در باطن، هم‌نوایی ساختار صوری و محتوایی اصلاً شکل نمی‌گیرد. رعایت الگوهای نوشتاری
Sara.Kariman1987@gmail.com

پژوهش، تضمینی برای قوام یافتن یک تحقیق معرفتی و پژوهشی چه از نظر ساختار و چه از نظر محتوا نیست. این آسیب، یکی از جدی ترین مسئله‌های روز است.

... چه وضعی در روش‌شناسی پژوهش‌های کنونی دیده می‌شود؟ آیا روش‌شناسی نیازمند گام‌بندی است؟

در اهمیت طرح پژوهش و بیان گام‌های تحقیق باید متذکر شد که، با توجه به جنس پژوهش‌های هنری که مشابه تحقیقات علوم تجربی نیست، پیاده‌سازی روش تحقیق علمی، بطور کامل و مو به مو در بسیاری موارد امکان‌پذیر نیست و نباید چنین انتظاری داشت؛ اما این به معنای بی‌سرانجام بودن و لجام‌گسیختگی نیست. طراحی گام‌های پژوهش به نحو مستند و متناسب با موضوع، در شکل‌گیری پژوهش بسیار اهمیت دارد. همچنین باید بیان کرد که مواجهه آکادمیک و علمی با مقوله هنر، متفاوت از شکل‌گیری و فرآیند خلق آثار هنری است. این مواجهه نیاز به شرح و تبیین برای مخاطب علاقه‌مند دارد. پس توصیف و تشریح علمی به سبک و سیاق و روش قابل فهم و قابل تکرار، برای دانشجویان و مخاطبان نیاز دارد.

... به نظر شما ضعف موجود در پژوهش تا چه میزان به سیستم آموزشی و عدم تدوین دقیق شیوه‌نامه‌های دانشگاهی و تا چه میزان به عدم

دغدغه‌مندی و روحیه پرسشگری دانشجو مرتبط است؟

اتفاقی که چندین سال در حوزه پژوهش رخ داده، این است که، دقیقا بر اساس آیین‌نامه‌های ارتقا، تغییر وضعیت اساتید و یا اجبارهایی که برای نگارش مقاله در راستای تحصیل و مجوز دفاع صورت گرفته، مقاله‌نویسی را به نوعی مهارت اجباری بدل کرده که تنها با شکل‌گیری یک ساختار صوری و موضوعی که حتی در مورد آن تحقیق کافی انجام نشده، نام پژوهش، تحقیق یا مقاله را به خود گرفته است. اگر قصد آسیب‌شناسی نظام دانشگاهی را داشته باشیم باید گفت، به نوعی دانشجو و استاد را مجبور می‌کنند که این اجبار، بدون پشتوانه است و آسیبی بسیار جدی است. از دیگر سو، مدرک‌گرایی سبب شده است که به هر نحوی، افراد بدون مجهز شدن به علم روز و آشنایی با چندین زبان، وارد حوزه تحصیلات تکمیلی شوند. اهمیت آشنا بودن با زبان به این دلیل است که با منابع به‌روز آشنا شوند و به دغدغه‌های جدید دنیا و کشور خودشان آگاهی یابند. ما در اکثر مجلاتی که داور هستیم با موضوعاتی تکراری روبرو می‌شویم که در تلاشند، روش‌هایی که هر چند وقت یکبار از حوزه‌های مختلف جامعه‌شناسی، فلسفه و روانشناسی و مطالعات فرهنگی، در دانشگاه‌ها مد می‌شوند، به اجبار، بر کارهای هنری غالب کنند و به نحوی یک پژوهش را تنها سر و سامان صوری بدهند. به همین جهت، این آسیبی بسیار جدی است؛

بنابراین از یکسو اجبار تحصیلی و دانشگاهی و ارتقای وضعیت و از دیگرسو مدرک‌گرایی، سبب می‌شود که با چنین مسائلی روبرو شویم. همین فقدان جنبه‌های معرفتی، ضعف زبانشناختی، ضعف آشنایی و عدم دسترسی به منابع متقن و درجه یک، سبب می‌شود که به تحقیقات به ظاهر تحقیق، تأکید کنم، به ظاهر تحقیق، درباره موضوعات تکراری، با روش‌هایی که هرچند یکبار رواج می‌یابند دست بزنیم و به پژوهش به معنای عمیق کلمه کمتر نزدیک شویم.

••• راهکار و پیشنهاد شما برای ارتقای پژوهش و رفع مشکلات آن چیست؟ آیا توجه به کاربردی شدن پژوهش‌ها می‌تواند موثر واقع شود؟

ما به اندازه کافی آسیب‌شناسی می‌کنیم و همه به نوعی با آن آشنا هستیم. راهکاری که من همیشه بر آن تأکید دارم و تکرار می‌کنم این است که در هر پژوهش که قصد انجام آن را داریم، مسائل و موضوعات چند ساله اخیر را اول بشناسیم و با حدود و صغور آن‌ها عمیقاً آشنا شویم، تا در گام بعد بتوانیم معرفی و آسیب‌شناسی کنیم. ما به عنوان محقق باید موظف باشیم جدیدترین مسائل نظام دانشگاهی ایران و دنیا را بیان کنیم و بر اساس آن دریابیم که چگونه می‌توان با توجه به آسیب‌های جدی نظام فکری و نظام دانشگاهی خودمان، آن موضوعات و دغدغه‌ها را در راستای نیازها

و اقتضائات جامعه و تاریخ خود به کار بندیم. کاربردی بودن به این معنا نیست که همیشه باید از آن یک خروجی به معنای استفاده ابزاری و یا فنی و مهارتی که به تولیدی صنعتی می‌انجامد، داشته باشیم؛ بلکه باید توجه داشت، زمانی یک تحقیق کاربردی است که بتواند مسئله‌ای را حل کرده و در جهت پویایی و باروری یک نظام دانشگاهی عمل کند. بنابراین کاربردی بودن تحقیق نیازی جدی است که به نظر می‌آید در پیوند دوباره با ارتقای سطح دانش و سختگیرانه دیدن حوزه علم و معرفت، موظف کردن اساتید و دانشجویان به یادگیری زبان‌های مختلف قرار می‌گیرد و همچنین طراحی دروسی که سبب شود دانشجویان و اساتید با منابع قوی و سنگین آشنا شوند.